

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ МАШИНІСТІВ ЕЛЕКТРОПОЇЗДІВ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

PEDAGOGICAL TERMS OF FORMING OF READINESS TO PROFESSIONAL ACTIVITY OF FUTURE MACHINISTS OF ELECTRIC TRAINS ARE IN VOCATIONAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

Суспільству потрібні кваліфіковані робітники з високим рівнем розвитку інтелектуального і творчого потенціалу, здатні до ефективного вирішення професійних завдань. Професіоналізм та професійна компетентність визначають ефективність професійної діяльності на залізничному транспорті, забезпечують відповідність результату цієї діяльності поставленим цілям. У цій статті досліджуються педагогічні умови формування готовності майбутніх машиністів електропоїздів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти, які впливають на ефективну підготовку кваліфікованого робітника. Готовність здобувача освіти до майбутньої професійної діяльності є найважливішою передумовою підготовки кваліфікованого робітника. Проаналізовано погляди багатьох дослідників на особливості формування готовності майбутніх фахівців різних професій до професійної діяльності і виявлено, що проблема педагогічних умов формування готовності майбутніх машиністів електропоїзда висвітлена мало. У статті розглянуті поняття «умова» та «педагогічна умова» для того, щоб визначити коло педагогічних умов, які впливають на процес формування готовності до професійної діяльності майбутніх машиністів електропоїзда. Від професійної підготовки майбутнього машиніста електропоїзда залежать безпека руху та життя багатьох пасажирів. Майбутні машиністи електропоїзда мають бути підготовлені до виконання професійних завдань у будь-яких складних ситуаціях. Для успішної підготовки машиністів електропоїздів до професійної діяльності в складних ситуаціях необхідно визначити ті педагогічні умови, які сприятимуть цьому процесу і тим самим забезпечать підвищення якості їх професійної підготовки. Виявлено педагогічні умови, які впливають на формування готовності майбутніх машиністів електропоїзда до професійної діяльності. Встановлено, що врахування та реалізація розглянутих педагогічних умов в освітньому процесі закладу професійної (професійно-технічної) освіти забезпечать ефективне формування готовності до професійної діяльності.

Ключові слова: педагогічні умови, готовність до професійної діяльності, машиніст електропоїзда, заклад професійної (професійно-технічної) освіти.

Society need skilled workers with the high level of development of intellectual and creative potential, which is apted at the effective decision of professional tasks. Professionalism and professional competence determine efficiency of professional activity on a railway transport, provide accordance of result of this activity to the put aims. In this article the pedagogical terms of forming of readiness of future machinists of electric trains are investigated in establishments of trade (vocational) education, that influence on effective preparation of skilled worker. Readiness of students of education to future professional activity is major pre-condition in preparation of skilled worker. The looks of many researchers are analysed to the feature of forming of readiness of future specialists of different professions to professional activity and it is educed that problem of pedagogical terms of forming of readiness of future machinists of electric train it is reflected. In the article the considered concepts "condition" and "pedagogical condition" in an order to define the circle of pedagogical terms that influence on the process of forming of readiness to professional activity of future machinists of electric train. Safety of motion and life of many passengers depends on professional preparation of future machinist of electric train. The future machinists of electric train must be prepared to implementation of professional tasks in any difficult situations. For successful preparation of machinists of electric trains to professional activity in difficult situations it is necessary to define those pedagogical terms that will assist this process, and will provide upgrading the same them professional preparation. The row of pedagogical terms that influence on forming of readiness of future machinists of electric train to professional activity is educed. It is set that taking into account and realization of the considered pedagogical terms in the educational process of establishment of trade (vocational) education will provide effective.

Key words: pedagogical terms, readiness, machinist of electric train, establishment (vocational) of education.

УДК 377
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.38>

Поліщук Л.В.,
аспірант
Інституту професійно-технічної освіти
Національної академії педагогічних
наук України

Постановка проблеми в загальному вигляді. Сучасний ринок праці вимагає кваліфікованих робітників із високим рівнем готовності до виконання своїх обов'язків. Відповідно, мета закладу професійної (професійно-технічної) освіти – випустити висококваліфікованого робітника, який буде готовий до професійної діяльності, в нашому випадку – машиніста електропоїзда за кваліфікацією «помічник машиніста

електропоїзда». Тобто наша задача – створити певні умови задля досягнення мети. А це означає, що за такої умови ми маємо знайти рішення певного питання. Якщо ми розглядаємо «педагогічні умови», то ми маємо на увазі певні обставини, за яких може бути вирішена певна проблема. У цьому випадку це обставини, в яких можна сформувані готовність до професійної діяльності, а саме: виконувати професійні

обов'язки машиніста електропоїзда за кваліфікацією «помічник машиніста електропоїзда».

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Високий рівень відповідальності зумовлює важливість дослідження особистості машиніста електропоїзда на предмет визначення його індивідуально-особистісних характеристик, що є детермінантами його професійно-психологічної готовності до професійної діяльності та підготовки на основі результатів дослідження пропозицій щодо оптимізації процесу підготовки. Машиніст електропоїзда – це професія високого рівня відповідальності. Професійна відповідальність пов'язана з готовністю особистості усвідомлено виконувати вимоги відповідно до професійних та соціальних норм і відповідати за власні дії перед собою, іншими людьми, суспільством та колективом. Щоб працювати машиністом електропоїзда, треба мати певні якості, саме тому ще у 1972 році І. Тітов класифікував професії за специфікою психофізіологічних вимог і рівнем спеціальної підготовки людини для цього виду діяльності. Т. Варфоломєєва вважає, що особистість певної професії має бути наділена певними рисами, які є основою здатності людини працювати в певній професійній галузі [9, с. 49]. Багато науковців зі сфери філософії, психології та педагогіки вважають, що процес формування професійної готовності та процес професійного розвитку людини є однією з найголовніших якостей людини. Це питання вивчали І. Якиманська [10], О. Грішнова [2], В. Давидов [4], Е. Зеєр [6] та ін.

Готовність особистості до певного виду діяльності розглядали Н. Ничкало, Р. Хмелюк, А. Семєнова та ін. Готовність як психологічний стан і як характеристику особистості вивчали Л. Кандибович, М. Дьяченко.

З позицій сьогодення варто приділити увагу формуванню професійної готовності майбутніх машиністів електропоїздів, тобто створити такі педагогічні умови підготовки, щоб із закладу професійної (професійно-технічної) освіти вийшов на ринок праці професійно готовий до ефективної роботи кваліфікований робітник, здатний до соціальної і професійної мобільності, постійного фахового зростання та самовдосконалення. Питанням професійної підготовки займалися О. Бондаренко, В. Моргун та ін.

Проблемі педагогічних умов приділяли увагу А. Ашеров, В. Зінченко та ін. Поділяю думку А. Алексюка, П. Підкасистого, які вивчають педагогічні умови як чинники, що впливають на процес досягнення мети, при цьому ділять їх на зовнішні (позитивні відносини викладача і студента; об'єктивність оцінки навчального процесу; місце навчання, приміщення, клімат тощо) та внутрішні (індивідуальні властивості студентів, тобто стан здоров'я, властивості характеру, досвід, уміння, навички, мотивація тощо) [8].

Педагогічні умови мають відповідати певним вимогам, а саме: мати системний характер; мати чітко визначену структуру та забезпечувати зв'язки між елементами цієї структури; враховувати особливості професійної підготовки студентів у контексті їх готовності до професійної діяльності [1].

Мета статті – розглянути педагогічні умови підготовки майбутніх помічників машиністів електропоїздів до професійної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Механізм професійної підготовки майбутніх помічників машиністів електропоїздів вимагає перетворень не тільки на рівні впровадження нових напрямів фахової підготовки, а й глобального переосмислення умов процесу їх навчання. Умовами формування готовності до професійної діяльності є:

- спеціально організоване освітнє середовище, у якому відбувається перший крок формування та становлення особистості у сфері вибраної трудової діяльності;

- розроблені методи оволодіння професійною діяльністю (це другий крок, під час якого відбувається цілеспрямована підготовка за професією «машиніст електропоїзда»);

- використання інтерактивних форм та евристичних методів у процесі навчання (третій крок, який розвиває найважливіші професійні якості машиніста електропоїзда);

- відповідні умови реального підприємства (четвертий крок до входження здобувача освіти у професійне середовище, яке сприяє активному оволодінню професією).

На погляд І. Онищенко, готовність – це складне, динамічне, цілісне особистісне утворення, сформованість якого забезпечує ефективність та результативність професійної діяльності [7]. Готовність – це високий рівень розвитку мотиваційних, пізнавальних, емоційних та вольових процесів особистості, який забезпечує успіх майбутньої діяльності.

Системоутворюючим фактором формування готовності до професійної діяльності є мотивація здобувача освіти, готовність до саморозвитку, спрямованість на реалізацію творчого потенціалу особистості, перетворення соціально значимої діяльності. Крім того, факторами, що забезпечують стійку готовність до професійної діяльності, є: стійкі професійні інтереси і схильність здобувача освіти до вибраної професії, індивідуально-психологічні особливості особистості здобувача освіти як передумови для формування готовності.

У дослідженні визначено та обґрунтовано такі педагогічні умови: навчально-пізнавальна діяльність здобувача освіти, педагогічні технології, які застосовуються в освітньому процесі, та мотивація здобувачів освіти до професійної діяльності.

Навчальний процес – це цілеспрямована взаємозв'язана діяльність викладача й учнів, яка

охоплює мотивацію, постановку цілей, планування, зміст навчання, рефлексію й оцінювання результатів. Таким чином, компонентами навчальної діяльності є:

- мотиваційний – ставлення до навчання;
- змістовий – знання, вміння, навички;
- процесуальний – способи виконання діяльності на різних рівнях складності.

Мотиваційна готовність здобувачів освіти є необхідним компонентом успішності професійної діяльності. Структурними компонентами мотиваційної готовності до професійної діяльності виступають: задоволеність здійсненим професійним вибором, професійна самовизначеність, бажання працювати в майбутньому за фахом, що мотивується зацікавленістю змістом власної професійної діяльності; сформований комплекс стійких мотивів [7].

Становлення високопрофесійного робітника можливе лише в результаті єдності розвитку – як професіоналізму, так і особистісного розвитку.

Готовність до професійної діяльності майбутніх помічників машиністів електропоїздів буде реалізованою, якщо мета і завдання, що формулює викладач, узгоджуються з їхніми особистими планами. Велику роль у цьому процесі відіграє їхня професійна спрямованість, яка передбачає виявлення схильності здобувача освіти до вибраної професії, формування особистісного сенсу в майбутній професійній діяльності, самопізнання, самооцінку, чітке визначення цілей навчання здобувачів освіти (прогнозування, планування, ухвалення рішень), визначення шляхів їх досягнення, навчально-пізнавальну активність, оволодіння навичками самоосвіти, прийняття відповідальності за свої дії.

Формування готовності до професійної діяльності починається з розроблення педагогічної стратегії, проєктування тактик педагогічних дій для досягнення позитивних результатів.

Педагогічне забезпечення стратегії – це умови, методи, засоби, форми, культура організаційної діяльності викладача. Одиницею педагогічної стратегії в освітньому процесі є тактика (сукупність засобів та прийомів для досягнення поставленої мети), а основним механізмом її реалізації – професійна майстерність педагога, тобто комплекс якостей особистості викладача, яких він набуває в процесі професійного самовдосконалення (педагогічні вміння, знання, здібності) [5].

Викладачі, маючи ґрунтовну підготовку з фахових предметів, можуть компетентно, педагогічно, обґрунтовано і головне творчо підходити до створення ефективних умов навчання та формування в здобувачів освіти знань та вмінь із вибраної професії.

Ефективність формування майбутнього кваліфікованого робітника, насамперед, значною мірою

залежить від рівня розвитку особистісних, педагогічних здібностей викладача, його професійної компетентності, здатності так організувати процес оволодіння знаннями, щоб здобувачі освіти вмотивовано продовжували навчання в будь-яких ситуаціях. Проте жодні сучасні педагогічні технології, інноваційні методики, технічні засоби навчання не допоможуть викладачеві «ефективно будувати свою професійну діяльність, якщо він сам на особистісному і професійному рівні до неї не буде підготовлений» [3].

Висновки. Можемо зробити висновок, що формування готовності майбутнього машиніста електропоїзда відбувається за певних педагогічних умов:

- спеціально організоване освітнє середовище, в якому відбувається формування та становлення особистості у сфері вибраної трудової діяльності;
- організація навчально-пізнавального процесу, розроблені методи оволодіння професійною діяльністю – цілеспрямована підготовка за професією «машиніст електропоїзда»;
- педагогічні технології (використання інтерактивних форм і евристичних методів у процесі навчання);
- мотивація – навчання в умовах реального підприємства, яке сприяє активному оволодінню професією;
- компетентний викладацький склад.

Подальша робота в цьому напрямі дасть змогу розробити модель формування готовності майбутніх машиністів електропоїздів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ашерів А.Т., Логвіненко В.Г. Методи і моделі оцінки педагогічного впливу на розвиток пізнавальної самостійності студентів: Українська інженерно-педагогічна академія. Харків : УІПА, 2005. 164 с.
2. Грішнова О. Освіта й професійна мобільність як чинники конкурентоздатності робочої сили / О. Грішнова, П. Смоловик. *Україна: аспекти праці*. 1998. № 3. С. 3–8.
3. Гура О.І. Психолого-педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу: теоретико-методологічний аспект. Монографія. Запоріжжя : ГУ «ЗІДМУ», 2006. 332 с.
4. Давыдов В.П. Теоретические и методические основы моделирования процесса профессиональной подготовки специалиста / В.П. Давыдов, О.Х.А. Рахимов. *Инновации в образовании*. 2002. № 2. С. 62–83.
5. Демченко Н.І. Психолого-педагогічні аспекти формування професійної культури сучасних фахівців технічного профілю. *Педагогіка і психологія*. 2009. № 3(64). С. 66–74
6. Зеер Э.Ф. Психология профессионального развития. Москва : Академия, 2006. 240 с.
7. Онищенко І.В. Психолого-педагогічні аспекти формування мотиваційної готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності.

Портал наукових конференцій Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. 2019. 8 квітня. URL: [https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferen-2018-2019-arhiv/viii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlain-internet-konferentsiia-problemy-ta-innovatsii-u-prirodnycho-matematichnii-tekhnolohichnii-i-profesiinii-osviti/sektsiia-5-teoretyko-metodolohichni-ta-psykholohopedahohichni-aspekty-formuvannia-profesiinoi-kompetentnosti-studentiv-ta-uchniv-v-protsehi-navchannia/9450-psykholohopedahohichni-aspekty-formuvannia-motyvatsiynoyi-hotovnosti-maybutnikh-](https://www.cuspu.edu.ua/ua/konferen-2018-2019-arhiv/viii-mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlain-internet-konferentsiia-problemy-ta-innovatsii-u-prirodnycho-matematichnii-tekhnolohichnii-i-profesiinii-osviti/sektsiia-5-teoretyko-metodolohichni-ta-psykholohopedahohichni-aspekty-formuvannia-profesiinoi-kompetentnosti-studentiv-ta-uchniv-v-protsehi-navchannia/9450-psykholohopedahohichni-aspekty-formuvannia-motyvatsiynoyi-hotovnosti-maybutnikh-uchyteliv-pochatkovykh-klasiv-do-profesiynoyi-diyalnosti)

uchyteliv-pochatkovykh-klasiv-do-profesiynoyi-diyalnosti (дата звернення 03.10.2020).

8. Організація самостійної роботи студентів в умовах інтенсифікації навчання: навч. посібник / А.М. Алексюк, А.А. Аюрзанайн, П.І. Підкасистий, В.А. Козаков та ін. Київ : ІСДО, 1993. 336 с.

9. Варфоломеева Т.П. Социально-психологические аспекты изучения профессий системы «человек-человек». *Самарский научный вестник*. 2013. № 4(5). С. 49–52.

10. Якиманская И. С. Развивающее обучение. М. : Педагогика, 1979. 144 с.